

Moedwil of misverstand?

Economie is een invloedrijk vak. Miljoenen mensen ondervinden, of ze het willen of niet, de invloed van economische denkbeelden. De winkelier die langer open moet, de schoolverlater die moet flex-werken, de beursstudent die tempo moet maken en de spoorwegbeambte die "ervoor moet gaan". Zij worden daartoe aangezet op grond van economische theorieën die vertellen hoe de economie beter kan functioneren zodat we met z'n allen beter af zijn.

Economie is ook een populair vak. Net als van het weer heeft iedereen er verstand van. Het IS/LM-model zal weinigen vertrouwd zijn, maar we doen wel allemaal inkopen, we beslissen over sparen en investeren, over werken, leren en vrije tijd, dus we bedrijven economie. Iedereen kan daarover meepraten, en dat wordt graag en veel gedaan.

Economie is, ten slotte, ook een moeilijk vak. Omdat alles met alles samenhangt, vereist het veel training en inzicht om de effecten van economische veranderingen op allerlei markten en in het gedrag van mensen te doorgronden. Er is dan ook, ook onder economen zelf, veel controverse.

Een moeilijk vak, dat invloedrijk is en waarover iedereen kan meepraten – dat moet misverstanden in de hand werken. Inderdaad, in de publieke discussie over economische onderwerpen zijn de misverstanden niet van de lucht¹. Een populaire misvatting is bij voorbeeld, dat als we het beschikbare werk maar beter over de beschikbare handen en hoofden verdelen, de werkloosheid vanzelf is opgelost. Dat klinkt aantrekkelijk, maar gaat voorbij aan verschillen in produktiviteit tussen de verschillende soorten arbeid en de uiteenlopende schaarste van verschillende kwalificaties. Toch steekt het regelmatig de kop op. Een ander hardnekkig misverstand is dat een nationale economie sterk moet zijn in bepaalde technologieën (high tech) om op de wereldmarkt te kunnen concurreren. Dat is onzin. Als wij de lekkerste boter ter wereld maken en die tegen de beste prijs weten te verkopen, kunnen we daar een aardige boterham van smeren.

In dit nummer van ESB zijn een aantal van die hardnekkige misverstanden in de publieke discussie verzameld. Ze zijn te herleiden tot drie categorieën. De eerste is een onjuist begrip van wat economie is. Veel beleid wordt verkocht onder het motto dat het goed is voor de economie. Daarmee wordt dan meestal de groei van de productie of de werkgelegenheid verstaan, waaraan andere dingen (zoals het milieu) vervolgens ondergeschikt worden gemaakt. Maar de economie heeft niets te zeggen over wat mensen belangrijk vinden, dat is hun subjectieve keuze (zie Heertje).

Een tweede bron van misverstanden is de verwarring van micro en macro. Wat goed is voor één individu, één bedrijf, één land hoeft dat niet te zijn voor de samenleving als geheel. Keynes heeft daar al op gewezen, maar hij is al enige tijd uit de gratie. De ver-

warring speelt ook op financiële markten. Elke belegger denkt de anderen te slim af te zijn, maar als iedereen dat denkt, verslaat niemand de markt (zie ook Steenbeek en Vorst in dit nummer).

Een variant van het voorgaande is dat de medaille meestal twee kanten heeft. We worden bang gemaakt voor de hoge rente op de staatsschuld – en daar zitten ook zeker bezwaren aan – maar er wordt niet bij gezegd dat de rentebetalingen ook inkomsten voor anderen zijn. Op veel markten geldt dat prijzen ook inkomsten zijn en dat aspect mag in een deugdelijke economische redenering niet buiten beschouwing blijven.

Een derde bron van misverstanden komt voort uit de verwaarlozing van indirecte (dynamische) effecten. Dit is er de oorzaak van dat nogal wat beleidsmaatregelen averechts uitpakken. Van Damme illustreert dat in dit nummer aan de hand van het veiligheidsbeleid, dat onveiligheid bevordert, maar er zijn tal van andere voorbeelden. Misschien is het uit de hand lopen van de kosten van de verzorgingsstaat wel de duidelijkste illustratie van de manier waarop het negeren van gedragsveranderingen tot averechtse effecten kan leiden die de goede bedoelingen in hun tegendeel doen verkeren.

Nu zou men er vrede mee kunnen hebben dat burgers en politici niet altijd even goed naar economen luisteren die haarfijn kunnen uitleggen hoe het zit. Die economen zijn immers ook niet altijd even duidelijk en eensgezind. Maar het is wat anders als de verwarring wordt gebruikt om doelbewust de feiten te verdraaien, één kant van de medaille te laten zien of averechtse effecten weg te wuiven, omdat dat beter in het politieke straatje past. De angstbeelden over de 'globalisering' (zie Ruigrok en Van Tulder), de heiligverklaring van de EMU-criteria en het voortdurend hameren op de verstarring van de arbeidsmarkt (zie Theeuwes), vallen in deze categorie.

Naast de misverstanden die voortkomen uit ontoereikend begrip omdat economie nu eenmaal een moeilijk vak is, is er dus ook van moedwil sprake. Is het geen mooie gedachte voor onder de kerstboom om in het komend jaar te proberen die categorie misverstanden uit te bannen?

L. van der Geest

1. Zie ook het Britse blad *The Economist*, dat onlangs met een serie over 'economic fallacies' is begonnen.